

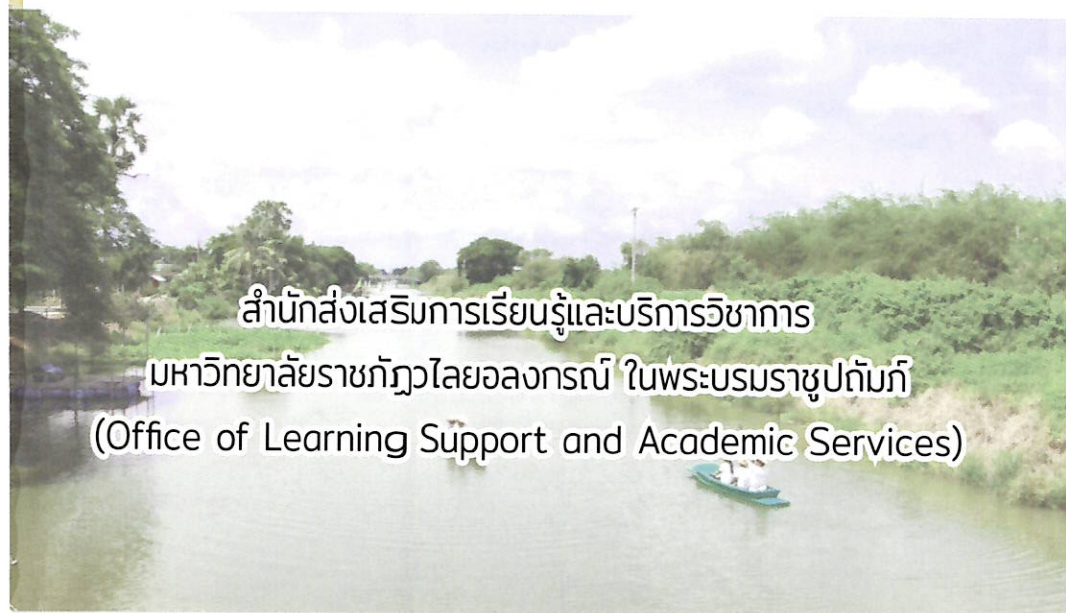

ใกล้กรุง ชมทุ่ง วิถีคลองพระอุดม

วิษณุ ศิลาน้อย

สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
(Office of Learning Support and Academic Services)

ไกล่กรุง ชมทุ่ง วิถีคลองพระอุดม

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ห้ามทำการลอกเลียนแบบไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้

นอกจากจะได้รับอนุญาต

พิมพ์ครั้งที่ 1

กุมภาพันธ์ 2563

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ไกล่กรุง ชมทุ่ง วิถีคลองพระอุดม.-- ปทุมธานี : สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2563.

105 หน้า.

1. ชุมชน. 2. การพัฒนาชุมชน. I. วิชชญา ศิลาโนย. II. ชื่อเรื่อง.

307.14

ISBN 978-974-337-253-7

บรรณาธิการอำนวยการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ ทราญแก้ว

รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ธนนันต์

คณะผู้จัดทำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เศกพร ตันศรีประภาศิริ

อาจารย์วิชชญา ศิลาโนย

อาจารย์วิธธ ฐานัสสกุล

อาจารย์ปรียาภา เมืองนก

อาจารย์ภัทรวะธ ธาราเวชรักษ์

อาจารย์วินากร ที่รัก

ศิลปกรรม

อาจารย์วิชชญา ศิลาโนย

ออกแบบปก

อาจารย์วิชชญา ศิลาโนย

พิสูจน์อักษร

เมธี ถูกแบบ

ประสานงานการผลิต

อาจารย์วิชชญา ศิลาโนย

จัดพิมพ์โดย

สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

เลขที่ 1 หมู่ที่ 20 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง

อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180

โทรศัพท์ 02-909-3026 <http://www.vru.ac.th>

E-mail: learnoffice@vru.ac.th

ดำเนินการผลิตโดย

บริษัท ซีดีพรีนท์ จำกัด

เลขที่ 1/50 หมู่ที่ 20 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง

อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180

โทรศัพท์ 08-1839-2719

สารบัญ

08	ถัดเลาะริมคลองพระอุดม
22	วัดทองสะอาด ศูนย์รวมใจคนคลองพระอุดม
32	แหล่งนาฏศิลป์ ถิ่นรำมอญ
48	พัฒนาพันธุ์ข้าว เพื่อความยั่งยืน
58	การเกษตรกับสารชีวภาพ
74	บ้านต้นแบบความพอเพียง
84	เรียนรู้วิถีชุมชนคลองพระอุดม

เกริ่นนำ

ในขณะที่โลกยุคปัจจุบันมีการเคลื่อนตัวไปอย่างรวดเร็วตามแรงผลักดันของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดูเหมือนว่ากระแสการฟื้นฟู “ความเป็นท้องถิ่น” ก็กลายเป็นที่นิยมคู่ขนานกันไปเช่นกัน

ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากนโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง และมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง เช่น โครงการไทยนิยมยั่งยืน โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ฯลฯ ซึ่งส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่นและจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเกิดประโยชน์มากที่สุด

“

ชุมชนคลองพระอุดม
เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีการ
พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
จนเกิดเป็นอัตลักษณ์

”

ทั้งยังต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่อคนในพื้นที่ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชน ขณะเดียวกันยังสร้างความรู้สึกผูกพันต่อถิ่นอาศัยของตนเองอีกด้วย

“ชุมชนคลองพระอุดม” เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในด้านต่าง ๆ อาทิ การเกษตร การท่องเที่ยว ศิลปหัตถกรรม นาฏศิลป์ ฯลฯ ซึ่งในหนังสือเล่มนี้จะได้หยิบยกแง่มุมต่าง ๆ ที่น่าสนใจและเป็นองค์ความรู้สำคัญที่ชุมชนอื่นๆ สามารถศึกษาไว้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการชุมชนของตนเองได้ โดยขอบเขตเนื้อหาจะเริ่มต้นจากการทำความรู้จักชุมชนคลองพระอุดมเสียก่อน แล้วจึงนำพาไปสู่ “บุคคลต้นแบบ” ในชุมชน ได้แก่ คุณครูมนัญญา เพชรูจี กับองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์, ท่านสามารถ อัดทอง กับแนวคิดการพัฒนาพันธุ์ข้าว, คุณลุงเสน่ห์ ชื่นจิตร ปราชญ์ชาวบ้านและนักเกษตรอินทรีย์, ป้าสง เกสทอง ผู้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และคุณครูพเยาว์ สุตรัก กับบ้านวิถีชุมชนคลองพระอุดม

เรื่องราวในชุมชนแห่งนี้จะมีความน่าสนใจและสนุกสนานลึกลับแค่ไหน ลองเปิดอ่านกันเลย...

ลัดเลาะริมคลองพระอุดม

ตำบลคลองพระอุดมตั้งอยู่ในอำเภอ
ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีเนื้อที่ประมาณ
22.5 ตารางกิโลเมตร (14,000 ไร่) เดิมที
ชาวบ้านเรียกลำคลองพระอุดมว่า “คลอง
บ้านแหลม” เนื่องจากเป็นลำธารสาธารณะ
ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ คนในชุมชนมักจะใช้
เป็นเส้นทางสัญจรและใช้น้ำในการทำนา ขณะที่
ชุมชนบริเวณนี้ถูกเรียกว่า “บ้านลาดชะโด”
เนื่องจากมีปลาชะโดอาศัยอยู่อย่างชุกชุม

ใน พ.ศ.2482-2485 พลตรีพระอุดมโยธาธิยุทธ (นามเดิม สด รัตนาวดี) อธิบดีกรมชลประทานขณะนั้น ได้ดำเนินการขุดลอกลำคลองเพื่อให้ใช้สำหรับสัญจรได้ในหน้าแล้ง ชาวบ้านและข้าราชการจึงพร้อมใจกัน เปลี่ยนชื่อคลองและตำบลใหม่ตามชื่อของท่าน ซึ่งก็คือ “ตำบลคลองพระอุดม” อย่างที่เรียกกันในปัจจุบัน

เนื่องจากมีพื้นที่ราบลุ่มประกอบด้วยมีแหล่งน้ำไหลผ่านกลางพื้นที่ ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีน้ำสำหรับใช้ทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี อาชีพหลักของชาวบ้าน จึงเป็นเกษตรกรรวม ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านจะจับปลาในลำคลองเพื่อนำมาประกอบอาหารและจำหน่ายบ้าง มีการแปรรูปอาหาร เช่น ปลา ร้า กะปิ กุ้งแห้ง เป็นต้น

ชาวบ้านคลองพระอุดมนับถือศาสนาพุทธกันเป็นหลัก ประเพณีของที่นี่จึงมีลักษณะคล้ายกับพื้นที่ตำบลอื่นๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา วันสารทไทย การทำขวัญข้าวหรือทำขวัญแม่โพสพ ซึ่งเมื่อถึงเทศกาลสำคัญ ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดทองสะอาด (วัดประจำหมู่บ้าน) และวัดป่าปทุมรัฐ (สำนักปฏิบัติธรรม)

เกร็ดน่ารู้ของชุมชน

ความเชื่อของคนมอญ

ในอดีตมีชาวมอญอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนแห่งนี้ ทำให้มีคติความเชื่อที่น่าสนใจมากมาย เช่น

- เมื่อมีทารกเกิดใหม่จะต้องนำทารกไปใส่ในกระดังร่อนแล้วพูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน”

- ห้ามเด็กเล่นตุ๊กตาที่เป็นรูปคน รูปช้าง รูปม้า เพราะเชื่อว่าผีมอญไม่ชอบ

- หากลูกสาวแต่งงานออกเรือนแล้ว ห้ามนอนเรือนเดียวกับบิดามารดาโดยเด็ดขาด

- บ้านชาวไทยมอญจะต้องมีที่ตั้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีการเซ่นผี และพิธีรำผี

- มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้นยังหิวโหยอยู่ และชอบรับประทานอาหารตามเทศกาล เช่น ขนมหาละแม (สงกรานต์) ขนมกระยาสารท (ออกพรรษา) ข้าวเม่าทอด (ทอดกฐิน) ข้าวต้มลูกโยนน้ำผึ้ง (วันเพ็ญเดือนสิบ)

การทำขวัญข้าว

การทำขวัญข้าวหรือทำขวัญแม่โพสพ เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เนื่องจากว่าชาวบ้านทำนากันเป็นส่วนใหญ่ จึงต้องมีการเรียกขวัญแม่โพสพเพื่อเป็นสิริมงคล โดยเชื่อกันว่าแม่โพสพเป็นมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิต เมื่อข้าวตั้งท้องจึงต้องจัดหาอาหารคาวหวานมาเป็นเครื่องไหว้ มักจะทำกันในช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายนของทุกปี

เมื่อนวดข้าวเสร็จก็จะกำหนดให้วันพฤหัสบดีหรือวันศุกร์เป็นวันนำข้าวขึ้นยุ้ง ชาวบ้านจะมารวมตัวทำขวัญข้าวและร้องเพลงทำขวัญแม่โพสพ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในชุมชน ประเพณีทำขวัญข้าวของบางจังหวัดอาจทำอยู่ 2 ช่วง คือ ช่วงที่ข้าวตั้งท้องและช่วงข้าวพร้อมเกี่ยว เชื่อกันว่าจะทำให้ได้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์

การต่อยอดความรู้

ท่านสมหมาย เกสทอง รองนายกเทศมนตรีตำบล คลองพระอุดม อธิบายว่า ปัจจุบันชุมชนคลองพระอุดม ได้มีการพัฒนาจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนที่มีความหลากหลายและประสานงานกันเป็นเครือข่าย โดยการแบ่งส่วนงานที่ค่อนข้างชัดเจน หากสนใจเรื่องใดก็สามารถไปหาบุคคลนั้นๆ ได้เลย เช่น กำนันสามารถอัดทอง มีองค์ความรู้เรื่องพันธุ์ข้าวและการเลี้ยงไก่ ส่วนคุณลุงเสน่ห์ ชื่นจิตร ปราชญ์ชาวบ้าน จะมีองค์ความรู้เรื่องสารบิวเวอร์เรียสำหรับไล่แมลง ฮอร์โมนบำรุงพืช และปุ๋ย ขณะที่คุณครูพเยาว์ สุดรัก ได้มีการพัฒนาบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์การเกษตรและศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน

“

เราจะเชื่อมโยงกัน
อย่างกลุ่มที่สนใจเรื่อง
เกษตรจะไปทางบ้านกำนัน
หรือตรงหมู่ที่ 6 จะเป็นศูนย์
การเรียนรู้เกี่ยวกับชีวภาพ

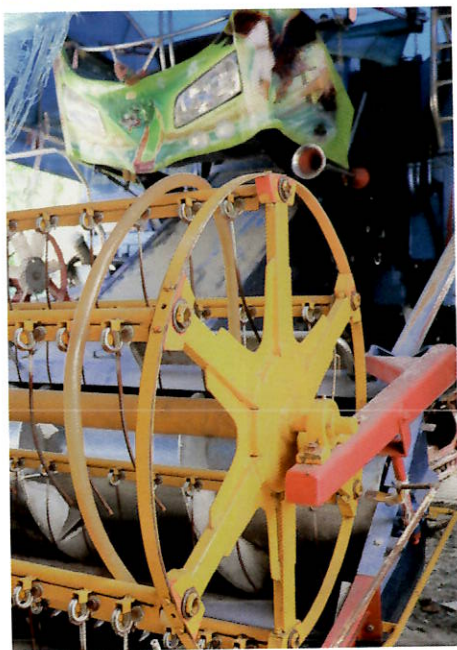
”

จะเห็นได้ว่าหลักการสำคัญ คือ ใครถนัดอะไรก็ทำสิ่งนั้น และทำให้ดีที่สุด แล้วจึงถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชนต่อไป ที่สำคัญคือต้องมีการทดลองและประเมินผล

ดังเช่นกรณีของคุณครูพเยาว์ สุดรัก ก็ได้เริ่มต้นจากความชอบส่วนตัวในการสะสมอุปกรณ์การเกษตร นำไปสู่การเปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้เด็ก ๆ เข้ามาชม จากนั้นก็ทดลองเปิดตลาดขนาดเล็กในวันเสาร์-อาทิตย์ บริเวณหน้าบ้าน และทำสวนผักผลไม้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่หลังบ้าน ปรากฏว่าได้รับผลตอบรับที่ดี จึงมีการต่อยอดเป็นกิจกรรมนำผลผลิตในสวนมาประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยวชิม

ขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาสินค้าในชุมชนให้โดดเด่นและแตกต่างจากที่อื่นๆ โดยเริ่มด้วยการผลิตตะกร้าสานจากเชือกสังเคราะห์ แล้วพัฒนาเป็นสินค้าอื่นๆ อีกมากมาย เช่น แจกัน โคมไฟ ฝาชี นอกจากนี้ยังมีโครงการ OTOP นวัตกรรม ที่เข้ามาช่วยพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของสินค้าในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งสินค้าประจำชุมชนคลองพระอุดมที่ถูกคัดเลือกมีทั้งหมด 10 ชนิด เช่น โองผ้าไหม หมี่ สบู่ พวงมาลัยทิชชู ตะกร้า ฯลฯ โดยในช่วงแรกจัดจำหน่ายแค่ในชุมชน ก่อนจะขยายไปสู่งานอีเวนต์ต่างๆ ภายนอกชุมชน

การดำเนินงานเหล่านี้เกิดขึ้นด้วย**ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน** ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ปกครอง ตลอดจนคณะครูโรงเรียนเทศบาล คลองพระอุดม ซึ่งนอกจากจะเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่ กลุ่มเครือข่ายอื่นๆ ภายนอกชุมชนแล้ว ยังมีการอาศัยช่องทาง**สื่อมวลชน**ในการกระจายข้อมูลข่าวสารต่อไป อีก เช่น รายการตลาดสดพระราม 4 (ช่อง 3) รายการ ทัวถิ่นแดนไทย (ไทยพีบีเอส) ได้ลงมาถ่ายทำและ ทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการชมวิถีชีวิตริมคลอง การปั่นจักรยาน และการเรียนรู้จากนาข้าว

นอกจากนี้ ทางเทศบาลก็ได้มีการวางแผนต่อยอดกิจกรรมในอนาคต คือ การทำถนนสำหรับปั่นจักรยานจากคลองพระอุดมถึงประตูทดน้ำ และการล่องเรือข้ามจังหวัด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิถีชีวิตและทัศนียภาพริมคลองพระอุดม

อย่างไรก็ตาม ได้มีการสะท้อนปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ทำให้การพัฒนาพื้นที่ล่าช้าและการประชาสัมพันธ์ยังไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ รวมทั้งทักษะในการพัฒนาสินค้าของแต่ละคนก็ไม่เท่ากัน แม้จะได้รับการอบรมเหมือนกัน แต่จะเหลือผู้ที่ตั้งใจทำและมีฝีมือดีเพียงไม่กี่คนเท่านั้น

วัดทองสะอาด

ศูนย์รวมใจคนคลองพระอุดม

อีกหนึ่งจุดหมายสำคัญเมื่อมาเยือนชุมชนริมคลองพระอุดม นั่นก็คือ “วัดทองสะอาด” วัดเก่าแก่ที่อยู่คู่กับตำบลแห่งนี้มาอย่างยาวนานและเป็นพุทธสถานอันศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านในละแวกนี้ต่างให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง

วัดทองสะอาดตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ริมคลองพระอุดม
ได้รับการก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ.2436 (สมัยรัชกาลที่ 5)
โดยเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ภูวนาถทรงมอบที่ดิน
และหน้าที่ในการดูแลงานก่อสร้างแก่หลวงนรนาถภักดี
ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง ‘จางวางขุนทอง’ และด้วยชื่อ
ของท่านประกอบกับรูปลักษณะของวัดที่ดูคล้ายกระโสม
ทำให้ชาวบ้านต่างพากันเรียกว่า “วัดกระโสมทอง”

ในเวลาต่อมา ทางวัดได้
เปลี่ยนชื่อใหม่ โดยนำชื่อของ
พระอธิการเล็ก งามสะอาด
เจ้าอาวาสวัดในขณะนั้นรวม
เข้าไปด้วย (พ.ศ.2484-
2491) จนกลายเป็น “วัดทอง
สะอาด” อย่างที่เรียกขานกัน
ในปัจจุบัน

เมื่อเดินเข้าไปในวัดจะสัมผัสได้ถึงบรรยากาศที่
เต็มไปด้วยความสงบร่มเย็นและยังพบกับปูชนียวัตถุที่
น่าสนใจอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นหลวงพ่อพระประธาน
สุโขทัยที่ประดิษฐานอยู่ภายในพระอุโบสถ ส่วนที่วิหาร
มีพระพุทธรูปไสยาสน์จำลอง รูปหล่อสมเด็จพระพุทธาจารย์โต
หลวงพ่อดำ หลวงปู่ทวด หลวงพ่อวัดไร่ขิง หลวงปู่จวน
และหลวงพ่อครุฑรัตนกาสุมารักษ์

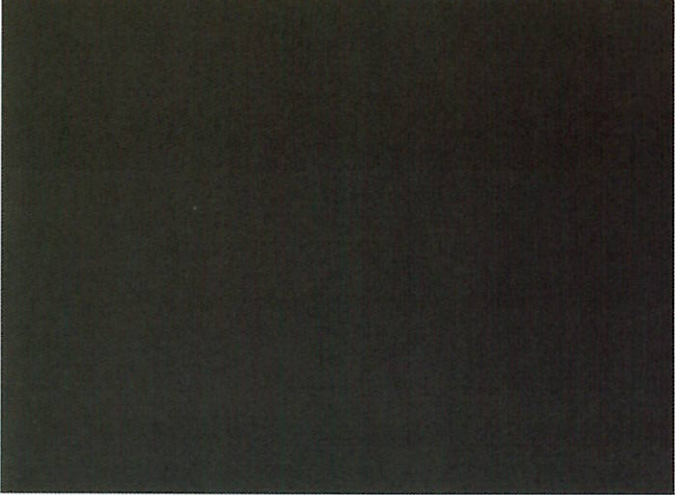
นอกจากนี้ยังมีหอรบั้งไม้สัก อายุกว่าร้อยปี และที่บริเวณหน้าวัดจะเห็นผู้คนนิยมนำปลาไปปล่อย ในลำคลอง เนื่องจากเป็นเขตอภัยทานจึงเต็มไปด้วยปลา และสัตว์น้ำนานาสายพันธุ์

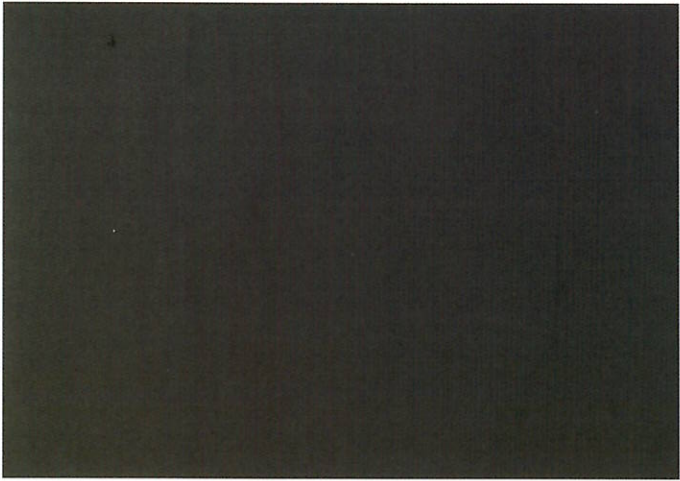
วัดทองสอาดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม
ใน พ.ศ. 2502 และได้มีพระบรมวงศานุวงศ์
หลายพระองค์เสด็จมา ณ ที่แห่งนี้ โดยสมเด็จพระ
พระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโ
ถวายเป็นพระกฐินใน พ.ศ. 2539

ต่อมา วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
(ที่ดินพระราชทานจากพระเจ้าแผ่นดินเพื่อใช้ในการ
สร้างพระอุโบสถ) ในวันที่ 10 กรกฎาคม
2515 และผูกพัทธสีมาในวันที่ 15 มีนาคม
2525 ซึ่งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรม
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารีได้เสด็จมาทรงเป็นประธานตัดลูกนิมิต
ด้วยพระองค์เอง

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้า
เจ้าอยู่หัววชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร
(ขณะนั้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
สยามมกุฎราชกุมาร) ก็ยังเคยเสด็จมาทรงหล่อ
พระพุทธรูปองค์ดำที่วัดด้วยเช่นกัน

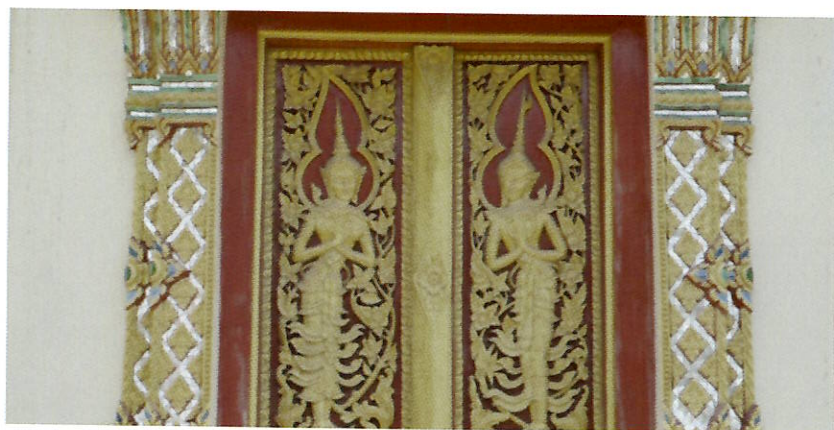

จากการพูดคุยกับชาวบ้านทำให้ทราบว่าวัดทองสะอาดในปัจจุบันมีชื่อเสียงในด้านพระบูชา กุมารทอง และเครื่องรางของขลัง รวมทั้งเป็นแหล่งรวมตัวของชาวบ้านในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันสารทไทย วันสงกรานต์ ฯลฯ

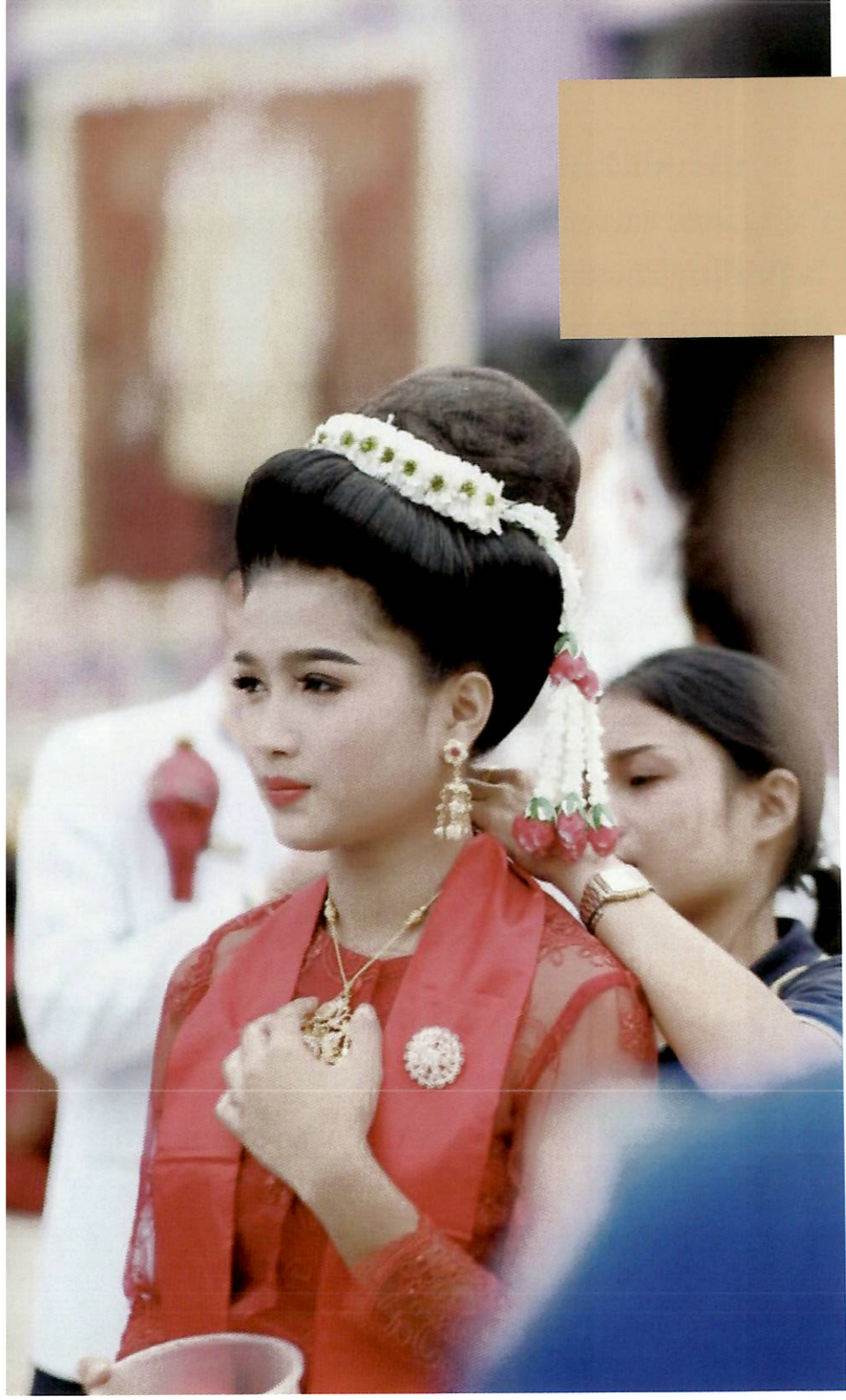

เมื่อถึงวันสำคัญในทาง
พุทธศาสนาหรืองานประเพณี
ต่างๆ วัดทองสะอาดก็จะกลาย
เป็นจุดรวมตัวของชาวบ้านที่ได้
หลังไหลกันเข้ามาทำบุญ

ประเพณีวันสงกรานต์ที่วัดทองสอาดมีทั้งการทำบุญและการแข่งขันก่อพระเจดีย์ทราย ซึ่งจะมีทั้งเด็ก วัยรุ่นหนุ่มสาวและคนเฒ่าคนแก่มาร่วมกิจกรรมอย่างอบอุ่น โดยในช่วงเช้าจะเป็นการขนทรายเข้าวัด ซึ่งถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ส่วนในช่วงบ่ายจะมีการละเล่น “อีซ้อง” ที่ให้หนุ่มสาวยืนซ้องกันเป็นคู่ คนหนึ่งจะคอย ร้องไล่แต่ละตัว อีกคนต้องร้องหนีไปซ้องคู่อื่นๆ ซึ่งสร้างเสียงหัวเราะและความสนุกสนานอย่างมาก

นอกจากนี้ยังมีการละเล่นอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น มอญซ้องผ้าไหมหึ่ง การรำวง รวมถึงการกวนกอละแม และการรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ภายในชุมชน โดยจะมีการแห่กลองยาวไปตามบ้านต่างๆ แต่ละบ้านก็จะจัดอาหารไว้คอยต้อนรับ

แหล่งนาฏศิลป์ ถิ่นรำมอญ

สิ่งหนึ่งที่ทำให้ปทุมธานีมีความแตกต่าง
จากจังหวัดอื่นๆ นั่นก็คือ ศิลปะการรำมอญ
ซึ่งถือเป็นศาสตร์นาฏศิลป์แขนงหนึ่งอันเป็น
เอกลักษณ์ของที่นี่ และชุมชนคลองพระอุดมเอง
ก็มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวที่โรงเรียน
วรราชาทินัดดามาตุวิทยา

โรงเรียนแห่งนี้เปิดสอนเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2536 เดิมทีชื่อว่าโรงเรียนมัธยมวัดทองสะอาด เนื่องจากใช้กุฏิและศาลาการเปรียญของวัดทองสะอาด เป็นที่เรียนชั่วคราว ด้วยการสนับสนุนของพระครูรัตน กาสุมารักษ์ (แฉล้ม อาจิณโณ) มีนายพิชัญ สุขเจริญ เป็นครูใหญ่คนแรก จากนั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์ เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินดามาศู ได้ทรงรับโรงเรียน ไว้ในพระอุปถัมภ์และประทานนามใหม่ว่า “โรงเรียนนร ราชทินดามาศูวิทยา” เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2538

หลังจากนั้นพระองค์เสด็จเปิดป้ายโรงเรียน และ
ทรงปลูกต้นปาริชาติซึ่งเป็นต้นไม้ประจำโรงเรียน ทั้งยัง
ได้ประทานพระดำรัสให้กับนักเรียน ใจความว่า

“นักเรียนทั้งหลายไม่ควรที่จะลดละความเพียร
พยายามที่จะขวนขวายศึกษาวิทยาการต่างๆ ให้
แตกฉาน และกว้างขวางยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อว่าจะได้เป็นผู้
เพียบพูนด้วยวิชาความรู้ คุณธรรม และสติปัญญา”

ซึ่งนักเรียนทั้งหลายต่างก็น้อมนำพระดำรัสของ
พระองค์ท่านมายึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการศึกษา
หาความรู้ ณ โรงเรียนแห่งนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

“

ปทุมธานีมีชาติพันธุ์ที่ค่อนข้าง
หลากหลาย จีน มอญ ไทย ซึ่งเรื่อง
ความเป็นคนปทุมธานีกับความเป็น
นาฏศิลป์เหมือนถูกปลูกฝังหล่อหลอม
ให้รู้สึกว่าเราอยากรู้

”

คุณครูมนัญชยา เพชรูจี

คนปทุมธานีโดยกำเนิด กับความเป็นเลิศด้านศิลปกรรม
นาฏศิลป์

จุดเริ่มต้นของแม่พิมพ์

เส้นทางการเป็นแม่พิมพ์ด้านนาฏศิลป์และการรำมอญให้แก่เด็ก ๆ โรงเรียนวรราชาทินัดดามาตุวิทยา ของคุณครุมนัญญา เพชรูจี หรือครุมารัช เริ่มจากความเป็นคนปทุมธานีโดยกำเนิดและมีคุณยายเป็นคนมอญ ทำให้เกิดการซึมซับวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นโดยไม่รู้ตัว จากความชอบส่วนตัวก็ค่อย ๆ พัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่อยากส่งต่อให้คนรุ่นใหม่

คุณครุมารัชจบจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยเกียรตินิยมอันดับ 1 ก่อนจะไปเป็นครูอาสาที่เมือง ลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา 1 ปี เมื่อกลับมาไทยได้ มีโอกาสไปแสดงนาฏศิลป์ในงานหนึ่งและได้รับการชักชวนให้ไปเป็นครูที่โรงเรียนวรราชาทินัดดามาตุวิทยา จนปัจจุบันเข้าสู่ปีที่ 6 แล้ว

สำหรับการสอนนาฏศิลป์นั้น ในช่วงแรกยังเป็นเพียงวิชาเลือกให้แก่เด็กที่สนใจ จนกระทั่งกระทรวงศึกษาธิการมีโครงการ “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” นาฏศิลป์จึงถูกบรรจุไว้ในชั่วโมงดังกล่าว เมื่อพัฒนาไปได้ 4-5 ปี ก็ได้รับโอกาสจากผู้บริหารโรงเรียนโดยการยกให้เป็น “Best Practice” (กิจกรรมหรือโครงการ

ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สุดประจำโรงเรียน) ประจำปีล่าสุด เพื่อเชื่อมโยงกับเอกลักษณ์ของโรงเรียนที่ว่า “แต่งกายดี วิถีไฟเราะ บ่มเพาะคุณธรรม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย”

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาองค์ความรู้เริ่มต้นจากความสนใจและความรู้สึกร่วมไปกับสิ่งนั้น จนเมื่อเรามีพื้นฐานที่ดีก็จะสามารถแสดงออกมาให้คนอื่นประจักษ์และเกิดการยอมรับ ทั้งนี้ ต้องอาศัยเวลาและการฝึกฝน ดังเช่นการสอนนาฏศิลป์และรำมอญที่ใช้เวลาหลายปีกว่าจะก้าวสู่การเป็นกิจกรรมเด่นของโรงเรียน

“

คนปทุมธานีมีวัฒนธรรม
ที่อาจจะแตกต่างจากที่อื่น คือ
เวลาว่างงานศพหรืองานรื่นเริง
เขาจะเล่นรำมอญ จนทำให้
กลายเป็นอาชีพได้

”

การถ่ายทอดวิชา

หลักการง่าย ๆ คือ เคยได้รับการถ่ายทอดวิชา มาอย่างไร ก็ส่งต่อความรู้ทั้งหมดให้แก่เด็ก ๆ โดยไม่มี ปิดบัง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกระบวนการทำรำ วิธีปฏิบัติตน เมื่ออยู่บนเวทีแสดง ตลอดจนการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่เนื่องจากพื้นฐานของเด็กแต่ละคนไม่เท่ากัน ครูมาร์ช จึงวางแนวทางในการสอน 2 ลักษณะ ได้แก่

1) เด็กทั่วไปที่เรียนในวิชาพื้นฐาน อาจจะ ไม่มีความสามารถที่โดดเด่นมากนัก ก็จะเน้นเรื่อง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ความเป็นไทย มีวินัย ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ

2) เด็กที่มีความสามารถพิเศษทางนาฏศิลป์ ยิ่ง หากมีความอดทน ฉลาด พร้อมที่จะเรียนรู้ มีความรัก และอยากจะไปในด้านนี้ให้สุด ครูมาร์ชก็จะผลักดันให้ ได้มากที่สุด

ในขั้นนี้จะเห็นกระบวนการทดลองและประเมิน ผล ซึ่งถูกดึงมาใช้เป็นเครื่องมือวัดระดับความสามารถ ของผู้เรียน แล้วไปสู่ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ซึ่งแน่นอนว่า ผลลัพธ์ที่ได้ก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย

นอกจากงานสอนในโรงเรียนแล้ว ครูมาร์ชยังได้รับแสดงตามงานต่างๆ เพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์ แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีวิชาความรู้แล้วก็ตาม แต่ต้องไม่หยุดพัฒนา เพื่อเพิ่มพูนสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ทั้งยังเปิดโอกาสใหม่ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ ทำให้ครูมาร์ชมีโอกาสดำเนินถ่ายทอดความรู้ให้แก่คุณน้ำฝน-พัชรินทร์ ศรีวสุภิรมย์ (นักแสดง) อีกด้วย เท่ากับได้กระจายความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

“

เด็กไม่ต้องร่ำรวยมาก แต่ต้องเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข รู้จักงานศิลปะ และภูมิใจที่เราเป็นคนไทย ยิ่งเป็นคนปทุมก็จะยิ่งภูมิใจว่าเรามีชาติพันธุ์ที่แข็งแกร่งเรื่องรามอญ

”

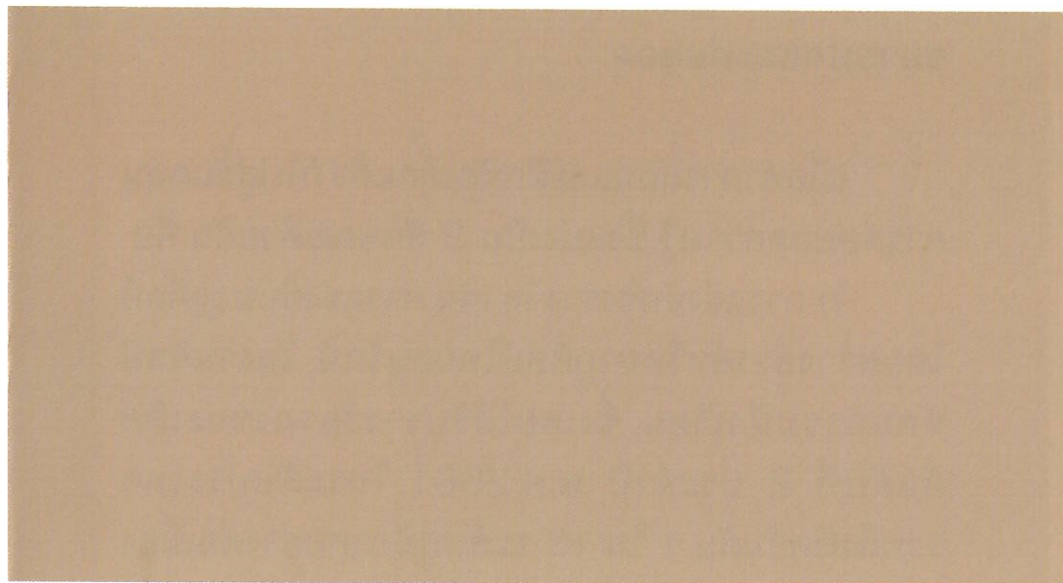
“

เราเป็นครู ความสุขที่สุดคือการ
ได้เห็นเด็กอยู่บนเวที งามเพียบพร้อม
เหมือนที่เราคิดไว้ หรือที่เราได้รับการ
ถ่ายทอด มันเป็นความรู้สึกภูมิใจ

”

ขยายผลและต่อยอด

เมื่อทำการสอนและฝึกหัดเด็กแล้ว ก็ไปสู่ขั้นตอนการต่อยอดความรู้ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) การแข่งขันชิงรางวัล เช่น การแข่งขันนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์หรือนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ซึ่งเคยได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 ประจำปี พ.ศ.2561 ในระดับประเทศ รวมถึงติดอันดับ 1 ใน 10 ระดับภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง แม้จะไม่ใช่การประกวดรำมอญโดยตรง แต่ครุมารักษ์ก็พยายามสอดแทรกรำมอญเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงอยู่เสมอ

2) การหารายได้เสริม เมื่อเด็กมีฝีมือมากพอแล้ว ครุมารักษ์ก็พาไปรำมอญในงานต่างๆ เช่น งานเฉลิมฉลองครบรอบ 200 ปี ของจังหวัดปทุมธานี, งานเฉลิมพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่ศาลากลางจังหวัดปทุมธานี ตลอดจนงานของเครือข่ายรำมอญในจังหวัด เช่น งานอีเวนต์ รำสลับสวด รำหน้าไฟ งานสงกรานต์ ฯลฯ ซึ่งเด็กก็จะมีคอนเนคชั่นและได้รับการติดต่อให้แสดงในงานต่อๆ ไป โดยที่ไม่ต้องผ่านครุมารักษ์

3) การศึกษาต่อในสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งเด็กส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์และผลงานสำหรับยื่นต่อสถาบันอุดมศึกษาอยู่แล้วแน่นอนว่าเด็กส่วนหนึ่งก็มุ่งมั่นที่จะเป็นครูนาฏศิลป์ ทำให้กระบวนการถ่ายทอดและต่อยอดองค์ความรู้ดำเนินไปแบบไม่มีที่สิ้นสุด

“

นาฏศิลป์ไทยเป็นสิ่งที่โชว์
ได้ อวดได้ สามารถนำไปพูดกับ
ใครก็ได้ว่าเราเป็นคนไทย เรามี
ของแบบนี้อยู่ในตัว ก็อยากให้เกิด
ความภาคภูมิใจและช่วยกันทำนุ
บำรุงรักษานาฏศิลป์ไทยไว้

”

พัฒนาพันธุ์ข้าว เพื่อความยั่งยืน

“เมล็ดพันธุ์ที่ดีก็เริ่มต้นจากสายพันธุ์ดี
ก่อน มีกระบวนการที่ดีในการนำไปสู่เมล็ดพันธุ์
ที่ดี และมีระบบจัดการขยายเมล็ดพันธุ์ที่ดี”

กำนันสามารถ อัดทอง (คนกลาง)
กำนันดีเด่นผู้พัฒนาพันธุ์ข้าว

หากเอ่ยชื่อกำนันสามารถ อัดทอง ก็เชื่อได้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักกันเป็นอย่างดี เพราะนอกจากเขาจะเป็นกำนันดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2561 ของตำบลคลองพระอุดมแล้ว เขายังเป็นผู้พัฒนาพันธุ์ข้าวคนสำคัญของชุมชนแห่งนี้ด้วย โดยเขาได้ก่อตั้งแบรนด์สมาร์ท ไรซ์ (Smart Rice) เป็นศูนย์กลางการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่ดีให้แก่เกษตรกร มาเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้ว

กระบวนการหลักๆ ในการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ที่ดีของก้านั้นสามารถประกอบด้วย

1) การคัดเลือกพันธุ์ ต้องคัดเลือกสายพันธุ์ที่ดีซึ่งเป็นแม่พันธุ์ ในระบบวิชาการจะมีการเลือก 4 สายพันธุ์ คือ พันธุ์คัด พันธุ์หลัก พันธุ์ขยาย และพันธุ์จำหน่าย หลังจากนั้นจะมีการตัดพันธุ์ปน เก็บวัชพืช และเก็บพันธุ์แปลกปลอม จนกระทั่งได้พันธุ์ที่บริสุทธิ์

2) การปลูก หลังจากได้เมล็ดพันธุ์ที่ดีแล้ว ก็ต้องนำไปปลูกด้วยวิธีที่ถูกต้อง โดยการปลูกจะมีทั้งวิธีการปักดำ การโยน และการหว่าน แต่การปักดำเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการนำมาซึ่งเมล็ดพันธุ์ที่ดี

3) หลังการปลูกจะมีการจัดการขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ ขั้นตอนการดูแล ขั้นตอนการเก็บเกี่ยว ขั้นตอนการลดความชื้น ซึ่งก่อนจะบรรจุเมล็ดพันธุ์ได้ก็ต้องมีการคัดเลือก เพื่อไม่ให้เกิดการปลอมปนกับพันธุ์อื่นท้ายสุดแล้วก็จะได้เมล็ดพันธุ์ที่ดีไปสู่มือเกษตรกร

“

เราจะใช้เกษตรกรที่มีฝีมือ
และมีใจรักในด้านนี้ เป็นตัวช่วยใน
การปลูกและขยายเมล็ดพันธุ์ เพื่อ
ที่เราจะรวบรวมกลับมาจำหน่าย
ให้เกษตรกรอีกครั้ง

”

อุปสรรคระหว่างทาง

ในการดำเนินงานย่อมมีปัญหามากขึ้นตอน ซึ่งก็ต้องมีการเตรียมรับมือและหาทางแก้ไขปัญหา เหล่านั้นให้ดีที่สุด ทั้งนี้ ปัญหาหลักอยู่ที่เกษตรกร มีความต้องการพันธุ์ข้าวเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละ ฤดูกาล เช่น ฤดูกาลนี้ต้องการพันธุ์ปทุมธานี 1 แต่ ฤดูกาลหน้าต้องการพันธุ์ กข41 ดังนั้น แปลงพันธุ์ ที่ปลูกปทุมธานี 1 ไปแล้วจะปลูกต่อเนื่องอีกไม่ได้ เพราะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ก็ ต้องมีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ ถ้าเป็นระบบนาหว่าน ก็จะเก็บเมล็ดพันธุ์ไม่ได้ จึงต้องปักดำและควบคุม ไม่ให้พันธุ์เดิมเติบโตขึ้นมา

ไม่เพียงแต่การพัฒนาพันธุ์ข้าวเท่านั้น แต่
กำนันสามารถยังสร้างแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบ
ผสมผสานอย่างป्राณีต โดยมีสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่าง คือ
การเพาะพันธุ์ไก่ชน ซึ่งเป็นความชอบส่วนตัว สำหรับ
ไก่ชนที่นี่มี 3 สายพันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ไทย พันธุ์พม่า และ
พันธุ์เวียดนาม โดยการคัดเลือกสายพันธุ์ไก่ชนจะเริ่ม
ดูจากข้อมูลพื้นฐานของสัตว์ คือ ลักษณะเชิงชน สี
โครงสร้าง ฯลฯ ตลอดจนดูบรรพบุรุษของไก่ด้วย

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาองค์ความรู้
จากความสนใจที่มีเป็นทุนเดิม แล้วพัฒนาและสรรหา
วิธีการอย่างเป็นระบบ ซึ่งผ่านการลองผิดลองถูกมา
หลายต่อหลายครั้ง ทักษะสำคัญที่จำเป็นในกระบวนการ
เหล่านี้ก็คือ ความตั้งใจ ความอดทน การสังเกต และ
ศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้
สอดคล้องกับสถานการณ์

“

ผลที่เกิดขึ้นคือเกษตรกรมี
รายได้มากขึ้น ขายข้าวได้ราคา
สูงกว่าราคาตลาด 20 เปอร์เซ็นต์
ดีกว่าไปขายกับโรงสี สร้างรายได้
ให้เกษตรกรมากขึ้น มีชีวิตและ
ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

”

การเกษตรกับสารชีวภาพ

ชุมชนแต่ละแห่งต่างก็มีลักษณะทาง ภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันไป ส่งผลให้วิถีชีวิตและ การประกอบอาชีพของชาวบ้านแตกต่างกัน สำหรับชุมชนคลองพระอุดมนี้มีลักษณะทาง พื้นที่ที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรม ทำให้อาชีพ หลักของชาวบ้านคือ **การเกษตร**

ทว่าจุดแตกต่างของที่นี่คือมีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) โดยการนำของลุงเสน่ห์ ชื่นจิตร ผู้ทำเกษตรอินทรีย์จนประสบความสำเร็จ ได้รับรางวัลชาวนาดีเด่น ปี 2557 สาขาการทำนา และรางวัลคนดีศรีปทุม ปี 2558 จนเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่ชุมชน โดยมุ่งเน้นที่การทำหัวเชื้อชีวเวอร์เรีย สารไล่แมลง น้ำหมักสมุนไพรไล่แมลง ปุ๋ยหมักชีวภาพ และฮอร์โมนไข่บำรุงพืช

“

ผมมีนาที่ดูแลอยู่
40 ไร่ก็ใช้สารเราเอง
เพราะใช้แล้วต้นทุนไม่สูง
ประมาณ 2,000 กว่าบาท
แต่ได้ 100 กว่าถัง

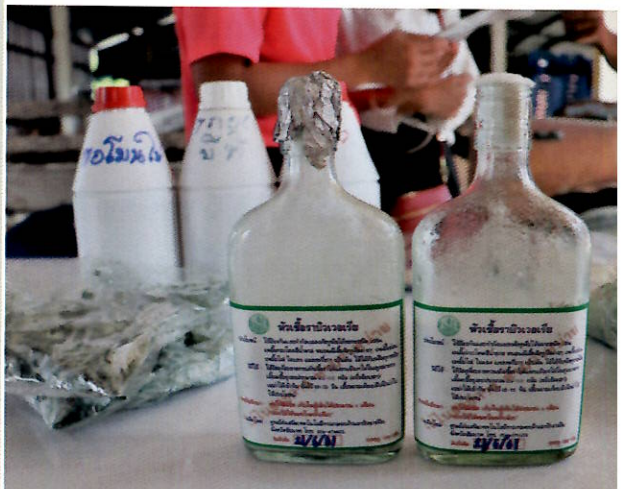
”

“

มันต้องค่อยเป็น
ค่อยไป แต่เราก็คุ้มค่า
เพราะใช้ปุ๋ยน้อยลงเยอะ
ต้นทุนลดเยอะเลย แต่
ราคาขายข้าวใกล้เคียงกัน
สมมติเขาได้ 80 เรา 75
ถ้าขาย 5 ถัง เราก็กินขาด
แล้ว เพราะต้นทุนเราต่ำ
เราอยู่ได้สบาย

”

เรียนรู้และลงทำ

เริ่มจากการได้รับองค์ความรู้จากหน่วยงานที่ ชัยนาทเข้ามาสอนการทำหัวเชื้อบิวเวอร์เรียสำหรับ ไล่ศัตรูพืช ในปี 2553 แต่ยังไม่ทันเห็นผลที่แน่ชัด ก็ ประสบภาวะอุทกภัยในปี 2554 จนทำให้วัสดุและ อุปกรณ์ต่างๆ ได้รับความเสียหาย จากนั้นทางเกษตร จังหวัดก็ได้เข้ามาสนับสนุนอีกครั้ง ทั้งในด้านของ บบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และพืชพันธุ์

ในช่วงแรกนั้นคุณลุงยอมรับว่ายังไม่มั่นใจใน ประสิทธิภาพของเชื้อบิวเวอร์เรียมากนัก จนทดสอบกับ แปลงนาของตนเองก่อน พบว่าภายใน 6-7 วัน แมลง ศัตรูพืช โดยเฉพาะเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล จะเกิดสปอร์ ที่ตัว เมื่อแมลงอื่นมาไต่ก็จะติดกันและตายไปเรื่อยๆ เมื่อเห็นผลอย่างต่อเนื่องก็ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทั้ง ในด้านการใช้เองและการบอกต่อ จนนำไปสู่การจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้ในช่วงปี 2557 ซึ่งนอกจากจะผลิตไว้ ใช้เองแล้ว ยังถ่ายทอดองค์ความรู้ในการผลิตให้แก่ สมาชิก รวมทั้งจัดจำหน่ายเชื้อบิวเวอร์เรียสำเร็จให้แก่ คนที่สนใจทั้งภายในและภายนอกชุมชน

“

เราดูเรื่อยๆ จนมันใจ
พยายามดูไป 2-3 รอบ เพื่อย
ไม่มีเลย จากที่เคยมี ผมก็จ้างคน
ไปฉีดให้ไหลโซกเลย แล้วมันจะได้
ผล แต่สปอร์จะเกิดวันหลัง ไม่ใช่
ว่าฉีดแล้วเกิดเลย

”

ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้นับได้ว่าเป็นศูนย์ใหญ่ระดับอำเภอ และมีเครือข่ายแยกย่อยไปอีก ซึ่งก็มี การติดต่อประสานความช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ เรื่องหลักๆ ที่ศูนย์ดูแลมี 4 ประการ ได้แก่ ปุ๋ย ข้าว เครื่องจักร และสารชีวภัณฑ์ โดยมีลักษณะเหมือนฐานการเรียนรู้ที่เปิดให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ได้ ขณะเดียวกัน คุณลุงก็ทำหน้าที่เป็นวิทยากรอบรมความรู้ให้แก่ เครือข่ายและมหาวิทยาลัยต่างๆ ไม่เพียงแต่เรื่องของ เชื้อชีวเวอร์เรีย แต่ยังรวมถึงสารชีวภัณฑ์ (ผลิตภัณฑ์ ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ทำมาจากสิ่งมีชีวิต) อื่นๆ ด้วย เช่น ไตรโคเดอร์มา ป้องกันเชื้อราสำหรับพืช, เมตาไรเซียม กำจัดเพลี้ยไฟ, บีที แก้นอนม้วนใบ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการวางระบบการจัดการภายใน ศูนย์การเรียนรู้ เช่น หากศูนย์การเรียนรู้จำหน่าย สินค้าได้ก็จะหักค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้วนำเงินส่วนที่เหลือ เข้ากองทุน มีการให้สมาชิกกู้ยืมเงินในการทำเกษตร ดอกเบี้ยที่ได้ก็จะเข้ากองทุนทั้งหมด ซึ่งในช่วงแรกก็จะมีปัญหา เช่น สมาชิกยืมเงินแล้วไม่คืน ต้องอาศัยการ พุดคุยทำความเข้าใจ ปัจจุบันมีกรรมการแต่ละแผนก นับ 10 คน และมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน เช่น

แผนกดูแลเครื่องจักร แผนกข้าว แผนกบัญชี ฯลฯ

ทั้งนี้ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความช่วยเหลือของหน่วยงานต่างๆ ทั้งเกษตรจังหวัด กรมการข้าว และสหกรณ์ ที่เข้ามาให้ความรู้เรื่องการทำบัญชี, กรมพัฒนาที่ดิน มีงบประมาณมาให้และสอนทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักไล่แมลงจากสารมะกรูด สะเดา รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆ ที่มาช่วยทำฐานการเรียนรู้ เช่น การปลูกผักกางมุ้ง

ดัดแปลง

แม้ว่าองค์ความรู้ที่ได้รับจะเป็นการผลิตเชื้อบิวเวอร์เรียแบบสด แต่เมื่อพบปัญหาด้านอายุในการเก็บรักษา ก็ทำให้คุณลงเล่นหาลองหาข้อมูลเพิ่มเติมและทดลองอยู่ 2 ปี จนได้สูตรการทำเชื้อบิวเวอร์เรียแบบแห้ง ซึ่งเก็บรักษาได้นานกว่าประมาณ 4-6 เดือน แต่ก็มีต้นทุนที่สูงกว่า เพราะต้องมีเครื่องปั่นแห้งซึ่งทางศูนย์ก็ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการ 9101 ในส่วนนี้ ถือเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ เนื่องจากหลายๆ ชุมชนยังไม่สามารถผลิตเชื้อบิวเวอร์เรียแบบแห้งได้ จึงต้องซื้อเชื้อจากคุณลงเล่นห์ไปใช้

เชื่อกาบวอเรีย + เชื่อกาเมาโรเชอ

ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศช.)

ตำบลคลองพระอุดม อำเภอสามพรานบุรี จังหวัดปทุมธานี

เชื่อกาบวอเรีย เป็นเชื้อราที่มีสปอร์สีขาว สามารถป้องกันและทำลายศัตรูพืชได้หลายชนิด เช่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยหอย เพลี้ยจักจั่น แมลงหวี่ขาว หนอนหนอนใยข้าว ตั๊กแตน หนอนไหม โดยทำลายทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัยของแมลง

เชื่อกาเมาโรเชอ เป็นเชื้อราที่มีสปอร์สีเขียว สามารถป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เช่น ปอแก้ว ตั๊กแตน หนอนหวีขาว ตั๊กแตน หนอนจักจั่น เพลี้ยจักจั่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล แมลงปากกัดปีกแข็ง หนอนกระชูดอวบน้ำ หนอนใยข้าว หนอนใยผัก หนอนผีเสื้อ

วิธีการใช้ : เชื่อกาบวอเรีย + เชื่อกาเมาโรเชอ 100 กรัม ผสมน้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่นบริเวณแปลง หรือฉีดพ่นทางใบ (น้ำยา 4 ชม.ก่อนการใช้)

ข้อควรระวัง : ควรฉีดพ่นในเวลาเย็นก่อนค่ำหรือเย็น

ขนาดบรรจุ : 500 กรัม

เบอร์โทรศัพท์ : 08-6545-8994 / 08-4768-0389

วันเดือนปีที่ผลิต.....

12-1-62

คุณลุงเสน่ห์ ชื่นจิตร
ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้พัฒนาเกษตรปลอดสาร

กระบวนการทำ

เริ่มจากนำหัวเชื้อมาผสมข้าวสารหรือข้าวโพด เมื่อเพาะเชื้อจนขึ้นเต็มที่แล้วก็เปิดถุง ผึ่งให้แห้งสัก 3-4 วัน แล้วเทใส่ถาด ระหว่างนี้ต้องลองเปิดดูว่าแห้งไหม และมีการคนเป็นระยะ จนเมื่อแห้งสนิทแล้วจึงนำไปปั่นแห้ง แล้วอัดใส่ถุงเลย ใช้เวลาโดยรวม 15-20 วัน

จากนั้นนำไปผิวนาข้าวในช่วงเช้าหรือเย็น ไม่ควรผิดในช่วงที่แดดร้อนเพราะจะทำให้เชื้อตาย โดยส่วนตัวคุณลุงเสนห์จะเลือกผิวนาช่วง 16.00 น. เพราะอากาศดี เมื่อมีดลงและมีน้ำค้างจะยิ่งช่วยให้เชื้อทำงานได้ดี

“

ของเรามันเน้นขั้นแรก
เน้นป้องกันก่อนใจ แล้วถึงจะ
กำจัด ถ้ามันระบาดมาก ไม่
ไหวแล้วก็ว่ากัน แต่ถ้าป้องกัน
แล้วโอกาสเป็นยาก

”

ข้อดี-ข้อจำกัด

ข้อดีคือต้นทุนต่ำ โดยในต้นทุน 1,000 บาท สามารถใช้เชื้อบิวเวอร์เรียกับนาข้าว 100 ไร่ ขณะที่ยาฆ่าแมลงใช้ได้เพียง 10 ไร่ และเชื้อบิวเวอร์เรียยังไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้งานอีกด้วย

ขณะที่ข้อจำกัดคือเชื้อบิวเวอร์เรียมีฤทธิ์ไม่แรงเท่ายาฆ่าแมลง ในกรณีที่ศัตรูพืชระบาดอย่างหนัก อาจช่วยไม่ได้เต็มร้อย นอกจากนี้ เชื้อบิวเวอร์เรียอาจตายได้ หากนำไปตากแดด หรือนิดปนกับสารเคมี เพราะเชื้อพวกนี้มีชีวิต จึงต้องเก็บในที่ร่มและอากาศถ่ายเท

เนื่องด้วยขั้นตอนการผลิตที่ค่อนข้างละเอียด ประกอบกับการออกฤทธิ์ที่ค่อยเป็นค่อยไป ทำให้เกษตรกรบางส่วนเลือกที่จะใช้สารเคมีซึ่งใช้งานง่ายและเห็นผลที่เร็วกว่า การใช้งานจึงขึ้นอยู่กับความสมัครใจเป็นหลัก

“

ใช้สารตัวนี้แล้วจะลดต้นทุนได้เยอะ
ปลอดภัยกับร่างกายเราที่ไปฉีดด้วย ร่างกาย
เราก็ไม่มีสารเคมี คนกินข้าวก็ไม่ใช่อะไร ถ้า
จะทำข้าวปลอดภัยก็เอาสารตัวนี้ไปฉีด

”

บ้านต้นแบบความพอเพียง

เมื่อพูดถึงคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คนส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับแนวคิดนี้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นหลักปรัชญาสำคัญของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนอยู่อย่างพอมีพอกิน พึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนหรือเบียดเบียนใคร

คุณป้าสง เกสทอง
ต้นแบบความพอเพียงของชุมชน

หากใครมีโอกาสดำเนินชีวิตมาเยือนชุมชนคลองพระอุดม ก็จะพบบ้านต้นแบบที่น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต นั่นก็คือ บ้านของคุณป้าสง เกสทอง ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากสามีของคุณป้าที่เผชิญวิกฤติเศรษฐกิจอยู่หลายครั้ง แต่ก็ไม่ย่อท้อ นำประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ เช่น การทำสวน การเลี้ยงเป็ด มาผสมผสานกับองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

หลักการสำคัญคือ ไม่ลงทุนกับอย่างใดอย่างหนึ่งจนเกินพอดี แต่ควรทำให้หลากหลาย เพื่อว่าผลิตผลชนิดใดราคาตกหรือเกิดโรคระบาด ก็ยังจำหน่ายผลิตผลอื่นๆ แทนได้ ทำให้ภายในบริเวณบ้านมีทั้งการขุดบ่อเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงเป็ดพันธุ์บาบารี รวมทั้งเพาะปลูกพืชต่างๆ บนเนื้อที่กว่า 5 ไร่ ต่อมาเมื่อสามีของคุณป่าสงวนจากไป ทำให้คุณป่าต้องรับช่วงต่อในการดูแลอย่างเต็มตัว โดยมีลูกคอยช่วยเหลือ

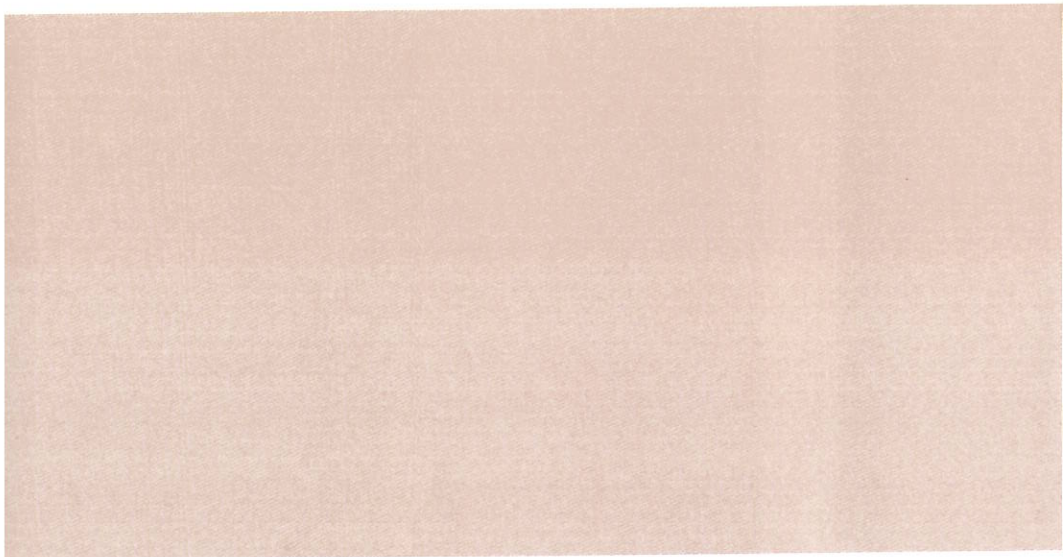
สืบสานและพัฒนา

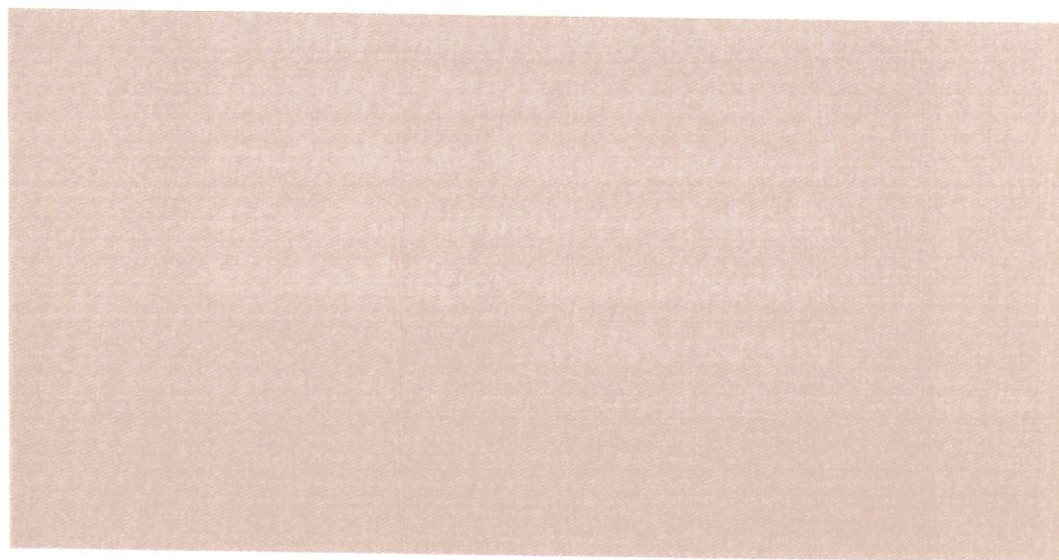
คุณป้าสงเริ่มจากการหัดเลี้ยงเปิด ไก่ และปลาเรื่อย ๆ โดยอาศัยองค์ความรู้ของสามีที่เคยทำมา เช่น เลี้ยงลูกเจี๊ยบประมาณ 3 เดือน ก็สามารถขายได้ 80 บาท/กิโลกรัม แม้ว่าบางบ้านจะขายในราคาที่สูงกว่านี้ แต่คุณป้าก็ยังยึดราคาเดิมที่สามีเคยกำหนดไว้

อย่างไรก็ตาม คุณป้าก็ต้องแสวงหาข้อมูลใหม่ๆ เพิ่มเติมด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะเรื่องที่ยังขาดแคลนความรู้ เช่น การหยอดยา การปรับฟีดาฯ การฉีดวัคซีน การตัดปากไก่ เพื่อป้องกันการจิกกัน

ที่สำคัญคือการรักษาความสะอาดของเล้าไก่และเปิด โดยทุกๆ 10-20 วัน ต้องกวาดและขัดมูลฝอยภายในเล้า แล้วฉีดน้ำล้าง ตามด้วยการพ่นยาฆ่าเชื้อ 2 ครั้ง แล้วจึงนำรามาใส่ใหม่ ทั้งนี้ต้องทำทุกเล้าให้สะอาด เพื่อป้องกันโรคระบาดที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งที่ผ่านมายังไม่เคยเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว เนื่องจากดูแลความสะอาดอย่างเคร่งครัด ฉีดวัคซีนตามกำหนด และมีการเตรียมยาชนิดต่างๆ ไว้ด้วย

นอกจากนี้ คุณป้ายังปลูกพืชผักต่าง ๆ เพื่อจำหน่าย ควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ด้วย เช่น มะม่วง สะเดา มะนาว เป็นต้น เพื่อให้มีผลิตผลที่หลากหลาย และเป็นการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่ามากที่สุด เนื่องจากคุณป้าไม่ได้ทำนาเหมือนอย่างชาวบ้านคนอื่น ๆ จึงต้องหากิจกรรมเสริมมาทดแทน

สำหรับผลตอบแทนที่ได้คือมีลูกค้าประจำที่มารอซื้ออยู่ตลอด ไม่ต้องไปขายส่งตามตลาด ทำให้มีรายได้ต่อเนื่องในระดับที่พอกินพอใช้ ขณะเดียวกันการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ก็ยังสามารถสร้างความเพลิดเพลินและลดความรู้สึกโดดเดี่ยวให้แก่คุณป้าได้อีกด้วย

“
เราก็กินไปใช้ไป อาจจะ
ไม่เหลือมาก แต่ก็พอใช้พอจ่าย
ในแต่ละเดือน พออยู่ได้ พอใช้
พอกิน ไม่ได้อดร้อนอะไร
”

เรียนรู้วิถีชุมชน คลองพระอุดม

ทุกพื้นที่ย่อมมีเรื่องราวอันน่าสนใจให้ได้เรียนรู้และทำความเข้าใจอยู่เสมอ ชุมชนคลองพระอุดมแห่งนี้ก็เช่นกัน หากใครมีโอกาสดำไปเยือนก็ไม่ควรพลาดที่จะเข้าไปชมแหล่งท่องเที่ยวบ้านวิถีชุมชนของคุณครูเพียว สุดรัก หรือครูหนู่ย ซึ่งได้สะสมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ด้วยความชอบส่วนตัว จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

คุณครูเพียว สดรัก
ผู้พัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชน

แหล่งเรียนรู้นี้มีทั้ง
เครื่องมือการเกษตร เครื่อง
มือสำหรับจับสัตว์น้ำ อุปกรณ์
ช่าง อุปกรณ์ประกอบอาหาร
และเครื่องมือโบราณต่างๆ
เช่น หอก คันไถ คราด เคียว
ห้องเครื่องยนต์สูบน้ำโบราณ
(Lister) เครื่องสีข้าว กล้อง
มือหมุน เลื่อยไม้สมัยก่อน
เครื่องโม่ กระต่ายขูดมะพร้าว
จาน-ช้อนสังกะสี หม้อดิน
ตะแกรง โอ่ง ถาดขนมครก
กาต้มน้ำร้อนโบราณ เป็นต้น

โดยครูหนุ่ยได้จัดวาง
สิ่งของอย่างเป็นระเบียบ
จำแนกตามหมวดหมู่ เพื่อ
ให้เกิดความสวยงามและมี
บรรยากาศเหมาะต่อการ
เรียนรู้ของผู้ที่เข้ามาชม

“

จุดไฮไลต์คืองานสานจาก
ใบตาล ชารางแดง บ้านสมุนไพร์ ซึ่ง
เราใช้วัสดุธรรมชาติในชุมชน รวมทั้ง
ผักปลอดสารพิษที่ชาวบ้านปลูกเอง

”

ต่อยอดองค์ความรู้ชุมชน

นอกจากการจัดแสดงสิ่งของต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างการเรียนรู้แล้ว ครูหนุ่มยังได้รวบรวมกลุ่มผู้ผลิตสินค้าอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคลองพระอุดม ให้มาจำหน่ายและสาธิตการผลิตสินค้าควบคู่กันไป เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าชมเกิดความสนใจ รวมทั้งเห็นขั้นตอนการผลิตที่มีความละเอียดอ่อน ประณีต และมีเรื่องราวแฝงอยู่ในนั้น

ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพทำเชือกโยลึงเคราะห์ ตะกร้า พวงมาลัย กระเป๋าผ้า ผ้าผืนทำจากผ้าขาวม้า ตะกร้า กล้องกระดาดาชิชชู สบู่ ขนมอบราณ เช่น สาเก เชื่อม ถั่วแปบ ขนมห่ม กล้วยฉาบ ซึ่งล้วนแต่ใช้สืงจากธรรมชาติ

ในส่วนของสินค้าหลักๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่ งานสานจากใบตาล มีของเล่นโบราณอย่าง “ดาว” สำหรับทอยเล่น ชารางแดง ซึ่งเชื่อกันว่ามีสรรพคุณเป็นยาอายุวัฒนะ บำรุงร่างกาย แก้อาการปวดเมื่อย อาการอ่อนเพลีย ลดความดัน ช่วยให้เจริญอาหาร รวมทั้งโองผ้าไหม โคมไฟและที่ใส่ชิชชูทำจากผ้าไหม ตลอดจนผักปลอดสารพิษจากสวนของชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่ากระบวนการต่อยอดองค์ความรู้ของครูหนุ่ม เริ่มต้นจากความสนใจในสิ่งใกล้ตัว แล้วชักชวนเครือข่ายภายในชุมชนเข้ามาร่วมทำงาน อาศัยความเชี่ยวชาญของแต่ละฝ่ายเป็นแรงขับเคลื่อนต่อแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ ทั้งยังชูประเด็น “เอกลักษณ์” ประจำท้องถิ่นคลองพระอุดม เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ต่างๆ มีมูลค่าทางจิตใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมต่อกับบุคคลภายนอกผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์อย่างเพจเฟซบุ๊ก “ท่องเที่ยววิถีชุมชนคลองพระอุดม” ซึ่งสามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และประหยัดต้นทุนในการประชาสัมพันธ์

ที่ปรึกษา

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ ทรายแก้ว
อธิการบดี
- รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ธนानันต์
รองอธิการบดี
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศกพร ดันศรีประภาศิริ
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ

ขอขอบคุณ

- ท่านนายกอุดม อินทร์เลิศ

นายกเทศมนตรีตำบลคลองพระอุดม

- ท่านรองนายกสมหมาย เกสทอง

รองนายกเทศมนตรีตำบลคลองพระอุดม

- กำนันสามารถ อัดทอง

กำนันตำบลคลองพระอุดม

- คุณเสน่ห์ ชื่นจิตร

เกษตรกรต้นแบบ

- คุณครูเพียร สุตรัก

โรงเรียนเทศบาลคลองพระอุดม

- คุณครูมนัญญา เพชรูจี

โรงเรียนวรราชาทินัดดามาตุวิทยา

- คุณสงว เกสทอง

บ้านตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองพระอุดม

- คุณพัชรินทร์ ศรีวิสุภิรมย์

ดารา-นักแสดง